

PREMIUM

▲ Vooral in grote steden is betalen per vuilniszak vaak geen succes en wordt afval vaak naast de ondergrondse containers gezet. © ANP / Hans van Rhoon

Populair bij bestuurders, gehaat bij veel inwoners: betalen per vuilniszak moet in steeds meer gemeenten

Om de hoeveelheid afval terug te dringen laten steeds meer gemeenten hun inwoners betalen voor iedere vuilniszak die ze inleveren. Experts zijn echter verdeeld over de milieuwinst. Op veel plaatsen weigeren burgers namelijk mee te werken: ze zetten hun afval expres naast de container of dumpen het in buurgemeenten.

David Bremmer 27-05-23, 03:00 Laatste update: 27-05-23, 08:37

‘Afval is emotie’, zegt Gerrie Elfrink. Hij is SP-fractievoorzitter in Arnhem, dat in 2020 overging op het betalen per vuilniszak. De burgers kwamen in opstand. „Veel mensen weigerden te betalen, zakken werden massaal naast de containers gezet”, vertelt Elfrink. „We werden een soort Palermo aan de Rijn, de ratten hadden een feestmaal.”

Het verzet was dermate groot dat tegenstanders, waaronder Elfrinks SP, een referendum afdwongen. Minder dan een jaar later belandde het ‘systeem van de toekomst’ bij het grofvuil. Elfrink is niet verbaasd. „Zo rigoureuus doorvoeren, dat werkt niet.” Sociaal is het ook al niet, zegt hij. „Ouderen en chronisch zieken met relatief veel medisch afval betalen meer. Ook gezinnen met jonge kinderen en veel luiers zijn de dupe.”

In rijkere wijken met gemotiveerde inwoners kan betalen per vuilniszak wel werken, erkent hij. „Maar een bijstandsmoeder die de keuze heeft tussen de aanschaf van een sinterklaascadeautje voor haar kind of telkens betalen voor een afvalzak, weet het wel.”

Fiasco

Arnhem is bepaald niet het enige voorbeeld. In Bunschoten was de invoering van de methode zo’n fiasco dat de gemeente er in 2019 van afstapte. Een kleine 1500 huishoudens bleek een jaar lang geen enkele kilo restafval in de daarvoor aangewezen ondergrondse containers te storten. In Enschede verdubbelde de hoeveelheid illegaal gedumpt afval naar 660.000 kilogram, met forse opruimkosten voor de gemeente tot gevolg.

In IJmuiden, waar inwoners pas in 2024 hoeven te betalen, worden vuilniszakken nu al massaal gedumpt. Door een onduidelijke brief van de gemeente denken veel bewoners dat ze dit jaar al moeten betalen.

Ondanks het verzet kiezen veel lokale overheden, zeker buiten de Randstad, de laatste jaren voor betalen per ingeleverde vuilniszak. De gedachte erachter is dat burgers op deze manier bewuster met afval(scheiding) omgaan én dat de hoeveelheid huishoudelijk restafval flink wordt teruggedrongen.

▲ Bloemetjes en kunstgras om rotzooi rond de containers te voorkomen, zoals hier in Oss. © ANP/Marcel van den Bergh

Deze methode heet diftar, een term die staat voor gedifferentieerd tarief. Oftewel: de vervuiler betaalt. De jaarlijkse afvalstoffenheffing wordt hierbij opgedeeld in een vast en een variabel deel. Hoe minder vuilniszakken een huishouden vervolgens inlevert, des te lager de heffing.

Aparte klike's

Het werkt als volgt: inwoners dienen vrijwel al hun afval thuis bij de bron te scheiden, dus gft (groente-, fruit- en tuinafval), pmd (plastic, metalen en drinkverpakkingen), glas, papier en karton. Een flink deel hiervan – gft, papier en pmd – gaat in aparte klike's. De gemeente haalt die kosteloos op.

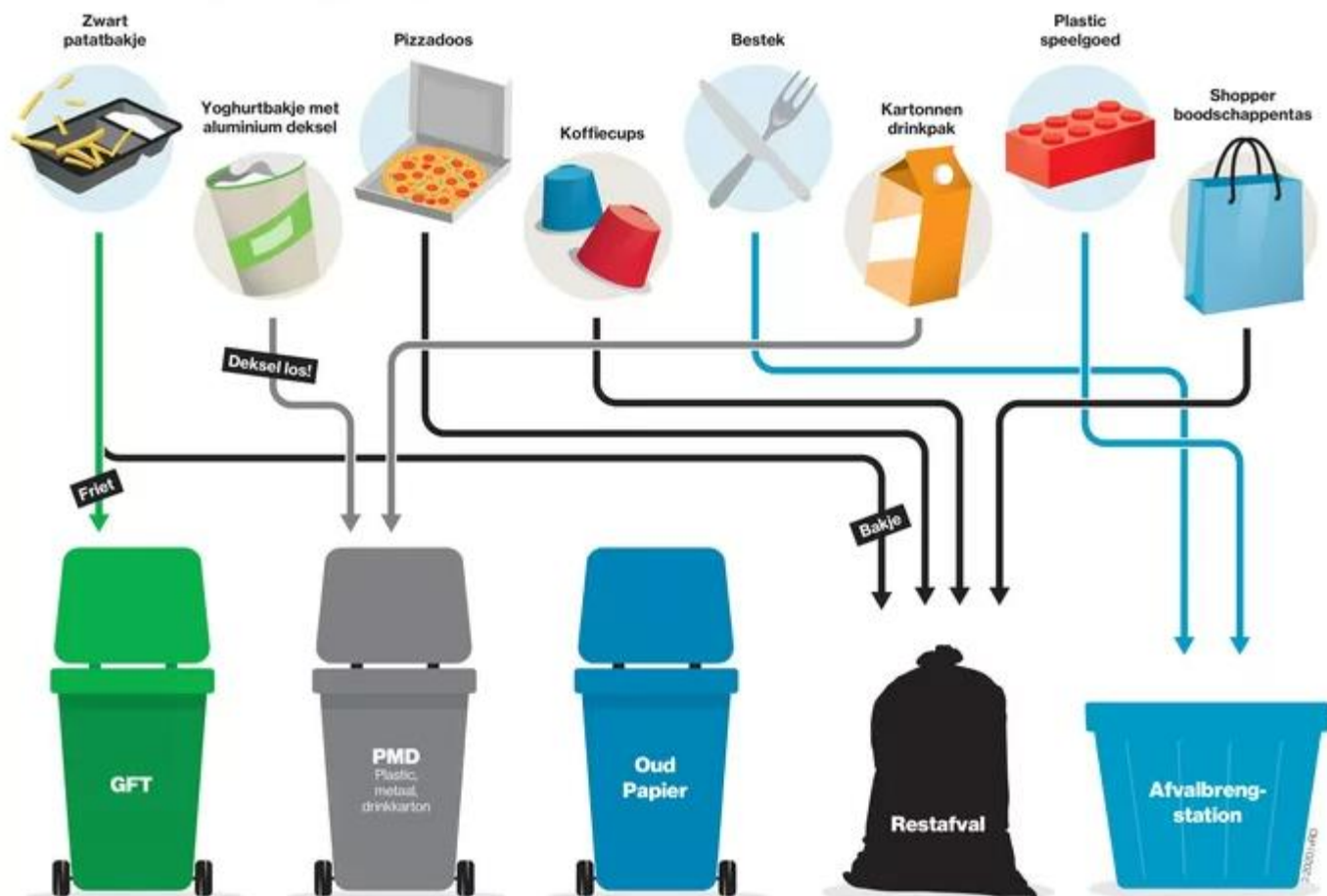
Wat overblijft is een gewone zwarte vuilniszak met restafval. Inwoners ontvangen een chipkaart, waarmee de container in de buurt te openen valt. Voor elke aangeboden zak rekent de gemeente een klein tarief. Zo betaalt men in Leeuwarden 73 cent per vuilniszak en in Deventer 1,67 euro. De tarieven lopen uiteen omdat per gemeente het vaste deel van de afvalheffing ook varieert. In sommige gemeenten krijgen inwoners een eigen minicontainer voor restafval. Ze betalen dan voor het legen daarvan.

Meer dan de helft van de gemeenten

Al 54 procent van de gemeenten hanteerde eind 2022 een variant van Diftar, dubbel zoveel als twintig jaar geleden. En de groei zet door: dit jaar zijn Leeuwarden en Zwolle overgegaan, net als Eemsdelta, Lansingerland en Zundert. In 2024 volgen Elburg, Katwijk Loon op Zand, Tholen en Westerveld. Groningen treft eveneens voorbereidingen.

De opmars van betalen per vuilniszak is er niet voor niets. In 2015 sprak het toenmalige kabinet met gemeenten en afvalverwerkers af de jaarlijkse hoeveelheid restafval te verlagen van 240 kilogram per persoon naar 100 kilogram in 2020. In 2025 mag dat zelfs nog maar 30 kilogram zijn. Dit is nodig om onze economie halverwege deze eeuw volledig circulair te maken.

Waar moet het afval in?

▲ Zo moeten inwoners van de regio Rivierenland hun afval scheiden. © vanRossumDesign

Diftar kan daar flink aan bijdragen, in elk geval op papier. Onderzoek van het CBS toont aan dat inwoners de helft minder restafval inleveren. In 'diftargemeenten' bedroeg de gemiddelde hoeveelheid 94 kilogram per jaar (2019). De jaarlijkse afvalstoffenheffing was hierdoor gemiddeld 70 euro lager. In niet-diftargemeenten was het totaal 182 kilogram. „Een tarief op restafval beloont goed gedrag”, zegt Suzie van de Pas van de NVRD, de branchevereniging van gemeentelijke afvalbedrijven. Zij is overtuigd van de diftarmethode.

Hoogbouw

De andere kant van de medaille – polarisatie en onwil van inwoners – heeft volgens deskundigen te maken met het verschil in omgeving. Met name in grote steden in de Randstad, met veel hoogbouw en appartementen, werkt diftar niet goed. Diverse rapporten, waaronder van het Centraal Planbureau, bevestigen dat. Een belangrijke reden is dat inwoners minder binding met hun buurt ervaren, zegt recyclingonderzoeker Maarten Bakker. „Zij voelen minder verantwoordelijkheid en sociale druk qua afvalinzameling.”

Bakker beklemtoont dat er genoeg steden zijn waar diftar wel functioneert. Het succes verschilt verder aanzienlijk per buurt. „Het gaat aanmerkelijk beter in stadsdelen met meer ruimte en laagbouw.” Goed toezicht op afvaldumping is ook van belang. Daarnaast is het simpelweg wennen voor inwoners. „In veel gemeenten zie je de afvaldumping na verloop van tijd afnemen.”

Waar het bij diftar draait om bronscheiding, het gescheiden inleveren van afval, kiezen steeds meer grote steden en ook sommige kleinere gemeenten voor nascheiding van het pmd-afval door machines. Amsterdam en Utrecht bijvoorbeeld. Deventer verkent de mogelijkheden en Hillegom draaide het plan om diftar in te voeren terug. Een hybride variant wint ondertussen terrein: in Den Haag hoeven 230.000 inwoners dit jaar geen plastic en metalen meer te scheiden. In wijken waar de afvalscheiding wél goed verloopt, blijven de aparte containers staan.

▲ Bij afvalverwerker AVR in de Rotterdamse Botlek wordt huisvuil met machines gescheiden, waarna het er in samengeperste balen uit komt. Deze balen worden elders gerecycled. © Arie Kievit

Meer recycelen

„Voor grote steden werkt een systeem waarbij plastics, metalen en drinkverpakkingen achteraf door machines nagescheiden wordt zeer effectief”, zegt Raymond Gradus, hoogleraar bestuur en economie van de publieke sector aan de VU. Volgens hem valt met nascheiding meer afval te recycelen en is dat uiteindelijk beter voor het milieu.

Afvalverwerker AVR uit Rotterdam bevestigt zijn woorden. „Met onze machines kunnen we 95 procent recycelen of gebruiken voor restwarmte en elektriciteit”, zegt commercieel directeur Jasper de Jong. AVR heeft afgelopen jaren veel sceptici op bezoek gehad bij de afvalverwerkingsinstallatie in de Botlek. „Na een rondleiding waren ze overtuigd.”

Het grote voordeel van nascheiding is voor burgers dat zij niet (meer) per vuilniszak hoeven te betalen. Want waarom mensen financieel prikkelen om zoveel mogelijk pmd-afval thuis te scheiden als machines dat werk achteraf kunnen doen en nog beter ook? Voorlichtingsorganisatie Milieu Centraal, dat Nederlanders helpt duurzamer te leven, kiest geen partij. Wel beklemtoont woordvoerder en afvalexpert Mariska Joustra het belang van een goede communicatie. „Gemeenten moeten hun inwoners meenemen en inspireren.” Volgens haar bestaan er namelijk veel fabels over afvalscheiding. „Dat het nutteloos is en alles toch op een grote hoop belandt.”

Afval scheiden moet goed gebeuren

Nutteloos is afval scheiden absoluut niet, stellen de deskundigen, alleen moet het wel goed gebeuren. Zo ziet afvalverwerk Attero dat mensen steeds vaker verkeerd afval in de gft- en plasticcontainers stoppen. ‘Dit maakt het steeds moeilijker voor ons om maximaal hoogwaardige grondstoffen terug te winnen’, schrijft het bedrijf in het advies Geen diftar in de grote stad. De afvalverwerker stelt dat minder restafval geen doel op zich mag zijn. ‘Het doel moet meer recycling zijn.’

We moeten minder spullen en gadgets kopen, en eten niet zo snel weggoaien

- Maarten Bakker, Recyclingonderzoeker

Hoogleraar Gradus is het daarmee eens. Diftar is een middel, geen doel. „Met afvalcoaches en apps pogen gemeenten hun inwoners te dressereren. De vraag is echter: kunnen burgers wel correct afval scheiden?” Het kabinet kan zijn pijlen beter richten op producenten en de verpakkingsindustrie, meent hij. „Zij moeten meer doen om restafval te voorkomen.” De invoering van statiegeld op blikjes en kleine petflesjes is daar een voorbeeld van.

Minder kopen en minder snel weggooien

Recyclingonderzoeker Bakker vreest dat de 30 kilogram restafval per persoon voorlopig een utopie blijft. Ook met dit tarief halen gemeenten dat bij lange na niet. „Om dat te bereiken moeten we onze leefwijze drastisch aanpassen. We moeten minder spullen en gadgets kopen, en eten niet zo snel weggooien.” Mensen dienen verder langer met spullen te doen. „Dat betekent meer laten repareren en niet direct een nieuw product kopen.”

Bronscheiden of nascheiden? Gemeenten mogen zelf kiezen. En de ideale methode bestaat niet, besluit Joustra van Milieu Centraal. „Betalen voor restafval is prima, maar dan moeten burgers daar wel de capaciteit, gelegenheid en de motivatie voor hebben. In een flatje driehoog, zonder plek voor meerdere kliko's, gaat dat niet.”

Op bezoek bij afvalwerkingsbedrijf AVR: 'Tot het metalen puntje van een balpen aan toe filteren onze machines eruit'

▲ © Arle Klevit

Een lege zak Lays-chips, een gele flacon toiletreiniger, een versleten Adidas-sneaker, FA-deodorant, een blikje Red Bull. Op de enorme lopende banden van AVR's afvalverwerkingscentrale in de Rotterdamse Botlek hobbelt een dwarsdoorsnede voorbij van wat wij als Nederlanders

weggooien. Hier wordt het huishoudelijk restafval van zo'n tachtig gemeenten gescheiden. Circa 1,3 miljard kilogram per jaar, vertelt Jasper de Jong, commercieel directeur. Afkomstig van steden als Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Leiden en Den Bosch. „We verzorgen echter ook de afvalverwerking voor de hele provincie Zeeland en de regio Achterhoek.”

Het afval wordt per schip over de Maas aangevoerd. Vervolgens begint Het Grote Sorteren. Plastics en drankkartons worden gescheiden, sterke magneten vissen de metalen onderdelen eruit. Grote schudzeven sorteren het afval op grootte. Met infraroodscanners worden plastics en drankkartons herkend en razendsnel van de lopende band geschoten via een stoot lucht.

▲ Jasper de Jong, commercieel directeur van AVR © Arle Klevit

„Er bestaan wel twintig verschillende soorten plastic, die we allemaal sorteren.”

Duidelijk is dat we ons afval lang niet altijd goed scheiden. Zo gaan er veel blikjes over de lopende banden, ondanks dat daar sinds kort statiegeld op zit. Glas belandt zichtbaar én hoorbaar te vaak bij het gewone vuilnis: er klinkt constant een enorm gerinkel.

Oranje lopende banden

Directeur De Jong dist diverse smakelijke anekdotes op. Zoals dat AVR's lopende banden letterlijk oranje kleuren als het Nederlands elftal op een EK of WK is uitgeschakeld. Iedereen gooit dan zijn juichcapes en andere spullen weg. Regelmatig worden nog oude VHS-videobanden of -recorders weggegooid. „We zien dan tientallen meters videotape dwars door onze installaties heen lopen.”

95 procent van het in Rotterdam binnengebrachte afval krijgt uiteindelijk een nuttige herbestemming. „Tot het metalen puntje van een balpen aan toe kunnen we er uitfilteren.” Folies, plastic en drankkartons komen als grote, samengeperste balen naar buiten en worden elders gerecycled. „Er kunnen wc-papier, tuinmeubelen en shampooflessen van worden gemaakt.” Wat overblijft, eindigt in de energiecentrale verderop. „We gebruiken het voor restwarmte en het opwekken van elektriciteit.”

Alles bij AVR gebeurt machinaal, mensenhanden komen er niet meer aan te pas. Wél huurt de afvalverwerker een valkenier in. „We hebben veel last van meeuwen die op het afval afkomen.” De inzet van een roofvogel blijkt zeer effectief. „Al bij het zien van het busje van de valkenier vertrekken de meeuwen”, lacht De Jong.